

Hoezo Vrouwelijke Identiteit?

Samuel Fuller in *Pierrot le Fou*: "Film is like a battleground, love, hate, action, violence, death. In one word 'emotions'". Veldslagen en oorlogen zijn altijd geliefde metaforen geweest voor filmmakers, die zichzelf daarin automatisch de rol van aanvoerders toedichten. Net zoals 'guerrilla warfare' een metafoor is die het bij kunstenaars goed doet, die op een kleine schaal, met beperkte middelen, toch hopen iets te kunnen betekenen.

Over het algemeen vind ik deze vergelijking nogal zelfingenomen, maar bij Samuel Fuller vind ik dat niet. Hij verstond zijn vak, had iets te zeggen, en nam ook behoorlijke risico's. Ik ben zelf meer geneigd om het maken van een film te vergelijken met het spelen van een spelletje schaak. Want film is de enige kunstvorm die er in slaagt om causale verbanden aantoonbaar te maken. Een spelletje schaak toont het logische verband tussen individuele acties, en een collectieve strategie.

De film van Samuel Fuller, waarin een prostituee een rijke notabel ontmaskert als een pedofiel, of die andere film, "Shock Corridor", waarin een reporter zich laat opsluiten in een gekkenhuis, in de hoop een moordenaar te vinden, maar binnen de kortste keren zelf zo gek als een deur is. Fuller legt de maatschappij op een petrischaal en ontleedt hem met een soort van kritisch paranoïde methode, en laat ons zien, voelen en begrijpen. Hij laat ons zien dat ons gammele maatschappelijke bestel is gebaseerd op menselijke zwakheden, en dus automatisch onrechtvaardig is. Godard begreep de waarde van Fuller, en bouwt voort op de kritische traditie in zijn bijzondere stijl die bol staat van de quotes en referenties. Quotes en referenties die iets toevoegen aan het origineel, en dit verdiepen en verduidelijken. Susan Sontag schrijft in 'Regarding the Pain of Others' dat foto's ons helpen herinneren, maar dat verhalen ons helpen begrijpen.

De experimenten van Pudovkin hebben ons geleerd dat de betekenis van filmbeelden ontstaat door de eraan voorafgaande en de erop volgende beelden. Net zoals bij een spelletje schaak een op zichzelf staande zet geen enkele waarde heeft. Het gezicht van een huilende vrouw krijgt betekenis door het beeld van een omgevallen kinderwagen dat erachter aan is geplakt, om maar een voorbeeld te noemen.

—Wat we daarmee meteen van Pudovkin hebben geleerd is dat we het overbrengen van emoties niet aan acteurs moeten overlaten, maar aan de montage.— Op een zelfde manier is het werken met quotes een soort 'metamontage'. Als Godard in 'Le Mepris' Fritz Lang opvoert, om hem getuige te laten zijn van een Amerikaan die zegt dat hij, wanneer hij het woord 'kunst' hoort, naar zijn chequeboek grijpt, dan is dat een duidelijke quote van Goebbels, die indertijd zei dat hij naar zijn revolver greep zogauw hij het woord 'cultuur' hoorde. Het is een montage die veertig jaar overbrugt, en is een uitspraak over die Amerikaan, en over het systeem waar hij voor staat, die veel verder gaat dan te zeggen 'Jij bent een kapitalistisch zwijn.' Een goede quote heeft een richting, een doel en een betekenis, laten we dat voor ogen houden.

Iemand die graag van dit stijlmiddel gebruik maakt is Ine Lamers, een Nederlandse fotografe, die ook video's maakt. "Not She" is haar meest recente, op video gedraaide film(40 minuten), die op het IFFR in première ging. Hierin citeert zij uit drie klassieke meesterwerken: John Cassavetes' "A woman under the Influence", met Gena Rowlands als Mabel; Antonioni's "Red Desert", met Monica Vitti als Guiliana, en Alain Resnais' "Last Year at Mariënbad" met Delphine Seyrig als A. Niet de minste films, en een moedige keuze van Ine Lamers om zich daarmee te willen meten. Maar goed, begint de opleiding van een schaker niet met het uit zijn hoofd leren van de grote partijen? Ik kan me nog goed herinneren dat ik op een verveelde zondagmiddag de film "Red Desert" in de videospeler stak. De film gaat over een jonge vrouw met grote psychische problemen; de echtgenote van de manager van een centrale. Als hij haar verlaat vlucht ze naar een vriend, bang dat niemand haar meer nodig heeft, en wordt door de vriend misbruikt. De door Ine Lamers gekopieerde scène, waarin Guiliana alleen thuis zit gek te worden, is claustrofobisch, verontrustend, en angstwekkend door de naakte eenzaamheid die ervan uit gaat.

Dezelfde intensiteit vindt men in "A woman under the influence", over de vrouw van een bouwvakker, en in "Last Year at Mariënbad", waarvan de eindscène wel is beschreven als "Een gedicht van Marguerite Duras dat is gevangen binnen een tekening van M.C. Escher." Al deze films gaan over sensibele vrouwen die zich proberen te verhouden tot een koude en onverschillige wereld. De manier van filmen, de vorm van de films, stond in rechtstreeks verband met de psychische gesteldheid van haar hoofdpersonen, welke de cineasten een voorwendsel gaf tot het tonen van de wereld op een bijzondere manier; door de ogen van hun aangeslagen personages. Antonioni ging zelfs zover om hele sets grijs te schilderen, omdat dit de wereld was zoals Guiliana die zag.

De vraag is natuurlijk: "Waarom zijn die drie films gebruikt, en wat wil Ine Lamers daar nu precies mee zeggen?" Ine Lamers zegt zelf dat het gaat om: "een reflectie op de vrouwelijke identiteit, en hoe die in deze drie filmvoorbeelden geconstrueerd wordt". In "Not She", loopt het personage Mimi rond in een soort backstage ruimte, en stelt ze zich voor dat ze een actrice is. De film is gemaakt als een bewegende foto. Er is geen narratief dat duidelijkheid geeft. We zien een vrouw als een op zichzelf staand object zonder een gedefinieerde context. De enige context die er is zijn de drie filmvoorbeelden waaruit ze citeert. In de drie oorspronkelijke films definiëren de genoemde vrouwen zich tegenover de hen omringende wereld, en tegenover de mannen in hun leven. De betreffende scènes krijgen hun betekenis door de er aan voorafgaande en er op volgende scènes. Hun lijden zegt iets over die wereld, en is er een aanklacht tegen.

Ik wil weten wat Ine daar over te zeggen heeft. Over vrouwelijke identiteit. En hoe zij vindt dat die in deze films geconstrueerd wordt. En of zij het daar mee eens is. Of juist niet. Ik wil een mening horen. De actrice in de film is mooi, de montage is vakkundig, en ook de belichting en cameravoering zijn dik in orde. en hoewel de film 40 minuten duurt, 40 minuten waarin nauwelijks iets gebeurt, voelt het alsof hij in 20 minuten voorbij is. Hij is dus niet saai. De film wordt in een bioscoop vertoond. In een narratieve context. Zij gaat de dialoog met verhalende films aan. Daarmee vraagt zij er om volgens die wetten gelezen en beoordeeld te worden. Binnen een verhalend verband, zegt de afwezigheid van een verhaal iets, en doet het een uitspraak over de noodzaak van het narratief. Die noodzaak is er. Daarvan levert deze film het bewijs. Door de voorbeelden uit hun verhalende verband los te trekken, heeft Ine Lamers het beeld van de getormenteerde vrouwen in "Not She" tot een fetisj gemaakt, en tot een romantische mystificatie van vrouwelijk onvermogen.

Jeroen Eisinga